

**Кушнір М.О.,**

кандидат наук з державного управління,  
головний консультант сектора стратегій  
регіонального розвитку відділу  
регіонального розвитку  
Національного інституту стратегічних  
досліджень

## **ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ В УКРАЇНІ У СТРАТЕГІЯХ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ПРИКЛАД ДОСВІДУ КРИМУ**

*В статті розглядаються інституційно-правові питання розвитку вітчизняних регіонів у контексті міжрегіональної співпраці. Акцент дослідження повернутий у бік досвіду Автономної Республіки Крим з цих питань.*

*В статье рассматриваются институционно-правовые вопросы отечественных регионов в контексте межрегионального сотрудничества. Акцент исследования повернут в сторону опыта Автономной Республики Крым в этих вопросах.*

*The article considers institutionalized and legal issues of national regions in the context of interregional cooperation. The focus of this study is turned towards of the experience Autonomous Republic of Crimea in these matters.*

*Постановка проблеми, мета статті.* Ефективність регіональної політики в сучасній Україні залежить від задіяння на практиці нових підходів до регіонального розвитку, використання потенціалу інноваційних механізмів та інструментів, що стимулюють громадську та економічну активність, «розблоковують» та підтримують підприємницьку ініціативу на місцевому, регіональному рівні для вирішення нагальних соціально-економічних проблем території. Застосування інноваційних підходів – вимога часу, що обумовлена низкою об'єктивних причин, серед яких - загроза «другої хвилі» світової фінансово-економічної кризи.

Серед інновацій, що сприяють активізації регіонального розвитку, на перше місце виходить використання потенціалу *міжрегіонального співробітництва*, що сприяє розвитку внутрішнього ринку, посилює економічну та соціальну єдність країни. Інноваційна складова міжрегіонального співробітництва зорієнтована на синергетичний ефект: досягнення стабільного збалансованого регіонального розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Вказана вище складова передбачає необхідність задіяння механізмів її інституційно-правового забезпечення. *Актуальність* цієї проблеми є наріжною для внутрішньої політики України з огляду на рішення Ради регіонів від 24 січня та 15 вересня 2011 року [14; 15]. З огляду на це, *метою* нашого дослідження є вивчення досвіду національних регіонів у питаннях використання ними потенціалу міжрегіональної співпраці на рівні документів та практики (орієнтирним регіоном у цих питаннях ми визначили Автономну Республіку Крим).

*Аналіз новітніх наукових доробок щодо розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.*

Аналіз новітніх вітчизняних наукових досліджень свідчить про інтерес наукової спільноти до питань міжрегіонального співробітництва у міжнародному вимірі [24]. Теоретичне обґрунтування і практичні рекомендації щодо удосконалення форм і методів розвитку соціальної сфери регіону на основі формування і реалізації програм міжрегіонального співробітництва здійснено у дисертаційному дослідженні російського ученого Коробова Д.В. [10]. Проблемі формування і розвитку російських транснаціональних корпорацій присвячена праця Клімовець О.В., в якій автор, резюмуючи важливість орієнтації російських ТНК на зарубіжну експансію, стверджує про те, що транснаціоналізація російського бізнесу має здійснюватися з урахуванням консенсусу трикутника інтересів: держави-суспільства-компанії [9, с. 42-43].

Натомість питанням міжрегіональної співпраці на регіонально-локальному рівні з виділенням у ньому задокументованих на рівні стратегії регіонального розвитку інноваційних механізмів розбудови, на жаль, вітчизняними науковцями достатньої уваги не приділяється.

*Виклад матеріалу дослідження.*

Аналіз низки стратегій регіонального розвитку, прийнятих відповідними обласними радами у період 2001-2011 років відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» [20], засвідчив той факт, що питання міжрегіональної співпраці поступово починають вимальовуватися на мапах розвитку регіонів. Прикладом цьому можуть слугувати стратегії регіонального розвитку Кіровоградської (2006 рік) [27] та Миколаївської (2007 рік) [25] областей та Автономної Республіки Крим (2010 рік) [31], в яких міжрегіональне співробітництво відзначене як один із пріоритетів розбудови території.

Окрім того, стратегії розвитку вітчизняних регіонів почали використовувати потенціал *кластерної організації праці* (як регіонального, так і міжрегіонального спрямування). Цей потенціал дозволяє створювати новий клас виробничих систем, розвивати високотехнологічні і наукоємні виробництва, використовувати переваги спеціалізації компаній, створюючи потужний синергетичний ефект в економіці.

Так, створення та розвиток кластерів визнано одним з найважливіших напрямів у стратегіях розвитку регіонів, у яких уже розпочато реалізацію кластерних ініціатив спільними зусиллями обласних державних адміністрацій, бізнесу, міжнародних та неурядових організацій. До кола таких стратегій входять:

- «*Стратегія розвитку Сумської області «Нова Сумщина – 2015»*» (2010 рік) [26]: основою для економічного розвитку області визначено *розвиток кластерів АПК*, націлених на розвиток замкнутого високотехнологічного агропромислового виробництва та на створення екологічно чистої конкурентоздатної продукції; *кластери будівництва*,

метою яких є створення замкнутих циклів від виробництва будівельних матеріалів до будівництва готового житла та його обслуговування;

- *«Стратегія підвищення економічної конкурентоспроможності Дніпропетровської області: кластери будівництва та сільського господарства»* (2011 рік) [28]: для підвищення конкурентоспроможності регіону обрано два найбільш перспективні пілотні кластери: *кластер будівництва* (сприятиме створенню виробництва в області сучасних будівельних матеріалів, які на сьогодні імпортуються, активізуватиме житлове будівництво та дозволить створювати продукцію і послуги з високою доданою вартістю) *та кластер сільського господарства* (розвиватиме найбільш перспективні для області напрями: свинарство, птахівництво, плідівництво та овочівництво, що сприятиме розвитку сучасної переробки для створення продукції з високою доданою вартістю та дозволить збільшити її експорт);

- *«Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року»* (2010 рік) [29]: передбачено розвиток дев'яти ключових кластерних структур, у т.ч. національного масштабу (у сфері альтернативної енергетики, високотехнологічного та науково-освітнього кластеру на базі україно-російського технопарку «Технополіс»), а також транскордонного транспортно-торговельно-логістичного кластеру «Брама Україна-Росія»;

- *«Стратегія підвищення конкурентоспроможності Донбасу «Донбас – 2025: стратегія майбутнього»»* (2009 рік) [5]: пріоритетними напрямками є розвиток *металургійного кластеру та кластеру сільськогосподарської і харчової промисловості*, що у перспективі сприятиме трансформації металургії області на сучасне виробництво з фокусом на продукцію високого переділу, а також ефективній реалізації потенціалу області у сільському господарстві, створенню конкурентної харчової промисловості та зменшенню залежності економіки області від важкої промисловості. На сьогодні в області вже проведено кластерні дослідження та аналіз, розпочато етап упровадження рекомендацій;

- *«Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр.»* (2011 рік) [30]: визначено розбудову мережі та ланцюжків постачання (галузевих та територіальних кластерів) із міцними зв'язками з центрами інновацій у рамках забезпечення стратегічної цілі 1 «Диверсифікація структури економіки області та покращення діяльності економічних суб'єктів»; створення мереж та кластерів учасників ринку туризму серед заходів для досягнення стратегічної цілі 2 «Реалізація туристичного потенціалу регіону»; організацію субгалузевих і територіальних кластерів як один із заходів реалізації стратегічної цілі 3 «Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону»;

- *«Стратегія економічного і соціального розвитку АРК на 2011-2020 роки»*: передбачено формування протягом 3-5 років конкурентоспроможних кластерів в санаторно-курортній і туристичній галузі, сільському господарстві й харчовій промисловості регіону, у машинобудівній і суднобудівній галузях, енергетиці. Крім того, окремої

уваги у цій Стратегії *приділено формуванню міжрегіональних кластерів*, які здатні стати основою посткризового зростання.

Взагалі, коли ми досліджуємо ситуацію з АРК, мусимо відвітити одну особливість: у минулі роки Крим в економічному плані посідав не найкращі місця серед інших регіонів України. На сьогодні цей регіон отримав потужне інституційно-правове підґрунтя (підтримку держави) для чітких перспектив власного розвитку як успішного вітчизняного національного проекту, так і економічного плацдарму реалізації політики України у Чорноморському регіоні. Йдеться про Стратегію економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011-2020 роки, затверджену постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим 22 грудня 2010 р. № 121-6/10 та План її реалізації [16]. У розробці Стратегії розвитку АРК, про яку йдеться, приймали участь фахівці владного сектору, наукової сфери (у тому числі – Національного інституту стратегічних досліджень) та бізнесу.

Результати спільних зусиль потужного науково-управлінського потенціалу дозволили зорієнтувати реалізаційні спроможності Стратегії розвитку АРК до 2020 року на такі показники: до 2020 року у регіоні очікується збільшення валового регіонального продукту автономії в 1,8 рази порівняно з 2010 роком, продуктивність праці – в 1,8 рази, заробітна плата найманих працівників – у 2,4 рази, інвестицій у основний капітал - у 3,8 рази [12].

Так серед інтегральних стратегічних цілей розвитку Криму у вищевказаному документі визначено освоєння потенціалу міжрегіональної кооперації як перетворення співробітництва з іншими регіонами України у ключовий фактор динамізації економічного зростання АРК шляхом:

- реалізації міжрегіональних інфраструктурних проектів;
- формування міжрегіональних кластерів, які можуть стати основою посткризового зростання;

- ініціації та просування співробітництва з придніпровськими областями і областями Чорноморсько-Азовського узбережжя України.

У результаті роботи, проведеної за дев'ять місяців 2011 року, Крим позиціонує себе як регіон-новатор із впровадження управлінських і соціальних інновацій. Можливості автономії в інституційно-правовому плані на сьогодні підкріплені Законом України «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим» (2011 рік) [19]. Амбітність орієнтирів розвитку Криму підтверджується і в нормах проекту Закону України «Про основи розвитку Автономної Республіки Крим та особливості провадження інвестиційної діяльності на її території», внесеного Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України (реєстраційний № 8763 від 06.07.2011р.) [18].

Так, вказаним проектом Закону України визначено:

- 1) засади регулювання в сфері соціального, економічного та екологічно безпечного розвитку Автономної Республіки Крим (повноваження Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної

Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим в сфері соціального, економічного та екологічно безпечного розвитку Автономної Республіки Крим);

2) пріоритетні напрямки (економічний, соціальний, екологічно безпечний) та основні завдання розвитку Автономної Республіки Крим за наведеними напрямками;

3) заходи із забезпечення економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку Автономної Республіки Крим, серед яких:

- розроблення та реалізація Стратегії розвитку Автономної Республіки Крим;

- розроблення та реалізація державних цільових та республіканських програм з питань економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку Автономної Республіки Крим;

- створення Фонду розвитку Автономної Республіки Крим;

- визначення можливих механізмів фінансового забезпечення економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку Автономної Республіки Крим.

Окремим розділом вказаного вище законопроекту визначені особливості здійснення інвестиційної діяльності на території Автономної Республіки Крим, зокрема: встановлюються принципи інвестиційної діяльності на території Автономної Республіки Крим, умови реєстрації інвестиційних проектів, порядок анулювання реєстрації інвестиційного проекту. В законопроекті, про який йдеться, передбачається також можливість надання інвесторам податкових та митних пільг з метою створення стимулюючих факторів для залучення інвестиційних ресурсів в Автономну Республіку Крим, а також надання державних гарантій інвесторам.

Орієнтир Криму на розвиток інвестиційного клімату вже зараз послуговував підвищенню довгострокового кредитного рейтингу цього регіону у контексті високого інвестиційного потенціалу та низького рівню ризиків, проведеного міжнародною агенцією Standard and Poor's, яка змінила прогноз розвитку Криму зі «Стабільного» на «Позитивний» [11].

Нині в Криму розроблено інтерактивну інвестиційну карту, яка доступна всім в Інтернеті і розміщена на інвестиційному порталі Криму [6]. В ній відображено потенціал кожного населеного пункту регіону. Її зручність полягає у тому, що інформація зібрана в одному місці, має загальну структуру, візуалізована і забезпечена довідковими даними. Наприклад, у карті міститься конкретна інформація про міста і райони автономії: природно-ресурсний і економічний потенціал, рівень освоєння й урбанізації території, об'єкти інфраструктури.

Відкритість інвестиційної політики регіону, її доступність та привабливість притягує в регіон інвесторів. Зокрема, компанія з Великобританії «Fieldstone Private Capital Group» створює на півострові мережу вітроелектростанцій загальною вартістю півтора мільярда євро. Інвестори з Австрії зацікавлені у будівництві сонячних електростанцій і заводів з утилізації твердих побутових відходів. Має намір інвестувати

понад 600 мільйонів євро у вітроенергетику німецька компанія. Грецька компанія інвестуватиме понад 80 мільйонів євро – також у вітроенергетику. При цьому перші кошти регіон має отримати вже у 2012 році. Можливістю увійти на кримський туристичний ринок цікавляться світові мережі готелів високого класу. Наприклад, Hyatt планує вже цього року почати будівництво 5-зіркового готелю на Південному березі Криму. «Ошадбанк» Російської Федерації має намір інвестувати в створення санаторно-курортного центру на базі пансіонату «Мрія» вартістю понад 400 мільйонів доларів. Російський «Зовнішекономбанк» має намір брати участь у розвитку аеропорту «Сімферополь». Вирішення проблеми Ялтинського водоводу стало предметом співпраці з Європейським банком реконструкції і розвитку [7].

Водночас іде активна підготовка Угоди щодо регіонального розвитку Криму між Кабінетом Міністрів України і Верховною Радою АРК. Цей документ передбачатиме спільні зобов'язання центральної та регіональної влад, порядок, обсяги, форми і строки фінансування спільних заходів. Угоду планується укласти на два роки, орієнтовний обсяг фінансування становитиме 2 млрд грн.

Вже зараз в АРК розроблена програма розвитку аграрного сектору автономії до 2013 року, в якій застосовано кластерні технології [1].

Яскравим відтворенням розвитку кластерного співробітництва у Криму є туристична сфера. З огляду на предметну спеціалізацію регіону, саме ця сфера є однією з найбільш перспективних для розвитку кластерів у автономії. За підтримки Фонду розвитку демократії Посольства США в Україні у Криму було створено три туристичні кластери у Роздольненському, Чорноморському районах та у с. Дачне під Судаком [2].

Міжрегіональна співпраця поміж регіонами автономії також має свій інституційно-правовий розвиток шляхом укладення відповідних угод. Так, зокрема, Договори про міжрегіональне співробітництво в торгово-економічній, науково-технічній та гуманітарній сферах за останній місяць укладено між районами: Чорноморським та Первомайським, Джанкойським та Роздольненським, Симферопольським та Кіровським, містами Саки та Судак [17; 21; 22].

Використання такого інституційно-правового механізму як укладення вищевказаних угод означає кроки назустріч один одному органів місцевого самоврядування до об'єднання на договірній основі, вирішення загальних проблем у торгово-економічній та гуманітарній сферах, співпраці підприємств (у тому числі – санаторно-курортного комплексу), проведенню спільних фестивалів творчості та ін. Кінцевою метою таких угод має бути узгоджене вирішення їх сторонами низки питань спрямованих на забезпечення підвищення якості життя населення автономії шляхом розвитку і згуртування (амальгамності) її регіонів.

Слід відмітити, що разом з отриманням грошової підтримки з бюджету країни, в Криму вже зараз створено низку власних механізмів

розвитку: Агентство регіонального розвитку, мережа дозвільних центрів, проводяться публічні земельні аукціони.

Відомо, що практика – критерій істини. У цьому контексті практична діяльність Агентства регіонального розвитку Криму (з точки зору потреби підвищення її ефективності) засвідчила необхідність створення керуючої ради, до складу якої увійдуть представники органів влади, наукової та банківської сфер, торгово-промислової палати Криму. Окрім того у планах Агентства для забезпечення дієвого зворотного зв'язку з регіонами автономії перебуває створення низки центрів: інновацій, розвитку села, по залученню прямих інвестицій, по підтримці малого і середнього бізнесу [4].

Як відомо, розширення Європейського Союзу супроводжується нарощуванням міжнародного регіонального співробітництва, яке виступає одним із головних чинників розвитку нових країн-членів ЄС. Українська політика стосовно регулювання міжнародної співпраці регіонів переважно зосереджена на прикордонному та транскордонному співробітництві.

При цьому слід відмітити, що головною проблемою в питаннях міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів залишається недосконалий механізм фінансування спільних проектів, що реалізуються за підтримки програм ЄС. В Україні на період 2011 – 2015 рр. на цілі зовнішнього міжрегіонального співробітництва передбачено державне фінансування 10 проектів із загальним обсягом фінансової підтримки у 48,3 млн грн [3].

Автономна Республіка Крим є потенційно успішним партнером для регіонів різних держав, в тому числі тих, з якими Україна не межує.

Так, наприклад, в липні 2011 р. було розглянуто проект до угоди між Автономною Республікою Крим і провінцією Хайнань (КНР) на 2012-2014 роки, котра відображає зацікавлення Китаю у співпраці з Кримом у будівництві, туристичній сфері, науці, освіті та охороні здоров'я [8]. Ця співпраця тим більш знакова з огляду на вже діючу угоду між АРК і Урядом провінції Хайнань, затверджену постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 22 вересня 2006 р. № 174-5/06.

У вересні поточного року під час Днів Криму в Ризі пройшло перше засідання робочої групи Міністерства курортів і Ризької Думи, яка була створена з метою формування стійкого двостороннього туристичного потоку між Кримом і Латвією. У ході засідання представники Ризької Думи і Мінкурортів Криму підписали протокол про співпрацю. У документі визначені основні пріоритети в напрямку туризму, культури, які стосуються деяких економічних блоків [23].

Проте, на жаль, слід відмітити, що Крим не є учасником жодного із 10 проектів зовнішнього міжрегіонального співробітництва, про які йшлося вище.

*Висновки та подальші напрямки досліджень.*

На сучасному етапі розвитку регіоналізму в Україні необхідно використовувати економічні виклики як слушні нагоди для добровільного об'єднання зацікавлених партнерів, прикладом чому може слугувати

міжрегіональна співпраця. Низка стратегій регіонального розвитку вітчизняних регіонів містять положення про міжрегіональну співпрацю як пріоритет стратегічного розбудови. Серед таких актів є Стратегія економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011–2020 роки.

Водночас слід відмітити і такі питання регіонального розвитку Криму, що нині потребують інституційно-правової підтримки, як-от: необхідність вирішення юридичних питань щодо землі, створення земельного кадастру і системи виділення землі під конкретні проекти, забезпечення прозорості правової системи, стимулювання інвесторів у рамках Податкового кодексу України та спрощення ліцензування; створення єдиної точки контакту для інвесторів та налагодження спільної роботи всіх організацій і відомств, залучених до процесу роботи з інвестором; брендинг і маркетинг Криму за кордоном, точно розрахований на інвестора, що працює у пріоритетних для регіону галузях. Ці та низка інших питань мають складати предмет наукових та практичних досліджень.

*Використані джерела інформації:*

1. Аграрный сектор Крыма будет развиваться на кластерной основе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minek-crimea.gov.ua/news\\_content.php?cid=2042](http://www.minek-crimea.gov.ua/news_content.php?cid=2042)
2. Гордецька Н.: «Турист повинен мати гарантії, що сільський відпочинок буде якісний, безпечний і надійний...». Інформаційна агенція «Голос України», 15.06.2011). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.golosua.com/ua/main/article/intervyu/20110615\\_n-gordetskaya-turist-doljen-imet-garantii-cto-selskiy-otdyih-budet-kachestvennyiy-bezopasnyiy-i-nadejnyiy](http://www.golosua.com/ua/main/article/intervyu/20110615_n-gordetskaya-turist-doljen-imet-garantii-cto-selskiy-otdyih-budet-kachestvennyiy-bezopasnyiy-i-nadejnyiy)
3. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 1.12.2010 р. № 1819 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088-2010-%EF>.
4. Для повышения эффективности работы Агентства регионального развития Крыма будет создан управляющий совет). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://context.crimea.ua/news/economics/dlya\\_povisheniya\\_effektivnosti\\_raboti\\_agentstva\\_regionalnogo\\_razvitiya\\_krima\\_bydet\\_sozdan\\_upravlyayushij\\_sovet.html](http://context.crimea.ua/news/economics/dlya_povisheniya_effektivnosti_raboti_agentstva_regionalnogo_razvitiya_krima_bydet_sozdan_upravlyayushij_sovet.html)
5. Донбасс 2025 – стратегия будущего. ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.feg.org.ua/docs/Donetsk\\_Monitor\\_Doc\\_Final\\_RUS.pdf](http://www.feg.org.ua/docs/Donetsk_Monitor_Doc_Final_RUS.pdf)
6. Инвестиционный портал Автономной Республики Крым). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest-crimea.gov.ua/>
7. Инвестиционный портал Автономной Республики Крым. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest-crimea.gov.ua/>
8. Інтерв'ю Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим Василя Джарти газеті "Урядовий кур'єр" від 18 серпня 2011 року ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=244465717&cat\\_id=244276512](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244465717&cat_id=244276512)
9. Китай зацікавлений у співпраці з Кримом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-447451.html>
10. Климовец О.В. Формирование и развитие российских транснациональных корпораций : диссертация ... доктора экон. наук : 08.00.14 / Климовец Ольга



- Валентиновна [Место защиты : Московский гос. ун-тет]. [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.econ.msu.ru/cmt2/lib/a/1567/file/Klimov.ec.pdf>
11. Коробов Д.В. Развитие социальной сферы региона на основе программ межрегионального сотрудничества : диссертация ... кандидата экономических наук : 08.00.05 / Коробов Дмитрий Валерьевич; [Место защиты: Ин-т регион. эконом. исслед.]. – Москва, 2008. – 218 с. РГБ ОД, 61:08-8/518
  12. Международное рейтинговое агентство Standard and Poor's повысило рейтинг Крыма до «Позитивного» (июнь 2011 года). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.minfin.ark.gov.ua/news/2011/iyul/mezhdunarodnoe-rejtingovoe-agentstvo-standard-and-poors-povyisilo-rejting-kryima-do-pozitivnogo>
  13. Общая информация о Стратегии экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011-2020 годы). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minek-crimea.gov.ua/content.php?cid=Strategy>
  14. О Плане международных целевых проектов в 2010 году с участием Правительства Москвы : постановление Правительства Москвы от 16 февраля 2010 г. № 141-ПП. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.mos.ru/documents/index.php?id\\_4=115150](http://www.mos.ru/documents/index.php?id_4=115150); О Плане международных целевых проектов в 2011 году с участием Правительства Москвы : постановление Правительства Москвы от 26 апреля 2011 г. № 151-ПП. <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/296907/>
  15. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/19183.html>
  16. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/21206.html>
  17. План реализации первого этапа (2011-2013 годы) Стратегии экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011-2020 годы, утвержден постановлением Верховной Рады Автономной Республики Крым от 20 апреля 2011 г. № 329-6/11 <http://www.minek-crimea.gov.ua/files/file/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%B8%20.xls>
  18. Подписан договор о сотрудничестве между Джанкойским и Раздольненским районами). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.minek-crimea.gov.ua/news\\_content.php?cid=2146](http://www.minek-crimea.gov.ua/news_content.php?cid=2146)
  19. Про основи розвитку Автономної Республіки Крим та особливості провадження інвестиційної діяльності на її території», внесеного на розгляд Верховної Ради України (реєстраційний № 8763 від 06.07.2011р. ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?id=&pf3511=40904](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=40904)
  20. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим : Закон України від 16 чер. 2011 р. № 3530-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 53. – стор. 43. – стаття 2090. – код акту 57482/2011
  21. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 8 вер. 2005 р. № 2850-IV (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>
  22. Регионы Крыма продолжают подписывать договоры о сотрудничестве. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kianews.com.ua/node/36900>
  23. Реформы в автономии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ark.gov.ua/komitet-ekonomicheskix-reform/reformy-v-avtonomii/>
  24. Рига і Крим підписали протокол про співпрацю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=244529895&cat\\_id=244277216](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244529895&cat_id=244277216)

25. Сторонянська І.З. Міжрегіональна економічна інтеграція в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження і механізм регулювання: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. / І.З. Сторонянська; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л., 2010. – 40 с.
26. Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області на період до 2015 року, затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 30 жовтня 2007 р. № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rtp.com.ua/4business/13/1225.html>
27. Стратегія економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.state-gov.sumy.ua/docs/komitet\\_ekonom\\_pitan/strateg\\_ns2015.html](http://www.state-gov.sumy.ua/docs/komitet_ekonom_pitan/strateg_ns2015.html)<sup>1</sup>
28. Стратегія економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2015 року, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 листопада 2006 р. № 95. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ekonomika.kr.ua/index.php?action=programa/programa\\_1.txt](http://www.ekonomika.kr.ua/index.php?action=programa/programa_1.txt)
29. Стратегія підвищення економічної конкурентоспособності Днепропетровской області: кластери строительства и сельского хозяйства 27 апреля 2011 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/e7c5861d736b1beac2256eb80038536c/d02d2c9a551475c9c2257880006b2904/\\$FILE/2011.04.25%20Public%20Strategy%20Presentation%20RUS%20Final%20\(2\).pdf](http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/e7c5861d736b1beac2256eb80038536c/d02d2c9a551475c9c2257880006b2904/$FILE/2011.04.25%20Public%20Strategy%20Presentation%20RUS%20Final%20(2).pdf)
30. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www-rada.univer.kharkov.ua/files/strategy.pdf>
31. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр., затверджена рішенням Хмельницької обласної ради від 18 травня 2011 р. № 24-4/2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://adm.km.ua/doc/RD\\_Strategy\\_Khmelnyskyi\\_12052011\\_UA.pdf](http://adm.km.ua/doc/RD_Strategy_Khmelnyskyi_12052011_UA.pdf)
32. Стратегія економічного і соціального розвитку Автономной Республики Крым на 2011–2020 годы, утверждена постановлением Верховной Рады Автономной Республики Крым от 22 декабря 2010 г. № 121-6/10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minek-crimea.gov.ua/files/file/strategy.pdf>

*Рецензент: Воротін В.Є., д. держ. упр., професор.*